

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

קידושין דף יד

עבד עברי

בהקדמה לענין עבד עברי נפתח בדברי השם משמואל (משפטים שקלים תרע"א) שהביא בשם אביו האבני נזר בביאור הכינוי "עבד עברי", ומדוע לא "עבד ישראלי". אלא שעם ישראל נקרא "עברים" על שם הפסוק "בעבד הנהר ישבו אבותיכם מעולם", ועומק הדבר איתא בזהר (ח"ג דף צט, א) להורות שעם ישראל מגיע ממקום יותר גבוה מהעולם הזה, כביכול שייך אל מחוץ לגבולות העולם - מעבר לנהר. זו משמעות הכינוי "עבד עברי", כי יהודי לא יכול להיות עבד, ולכן לא יהיה עבד לעולם אלא באופן זמני, וזאת משום שהוא שייך לעולם העליון שהוא "עלמא דחירו".

השם משמואל ממשיך ומבאר את דברי אביו ע"פ מה שכתב המהר"ל (גור אריה שמות ב, יד) שכאשר ראה משה שבני ישראל הם דלטורים ומדברי לשוה"ר, דאג שא"כ אינם ראויים לגאולה. והטעם, ומפני שהגאולה מגיעה מהמדרגה הפנימית והנסתרת, עולם החירות, וכשעם ישראל מדברים לשוה"ר הם מתגלים בצורה חיצונית. וכל ענין לשוה"ר הוא לגלות את הדברים הפנימיים בחוץ, הולך רכיל מגלה סוד. ולפיכך אם עם ישראל הולכי רכיל, אינם ראויים לנקודה הפנימית, שכן הם מוציאים אותה ומחללים אותה.

וממשיך לבאר השם משמואל דזו הכוונה בעבד עברי, הוא צריך לגלות שהוא שייך לנקודה הנסתרת. לפעמים יהודי עושה עבירות וצריך לתקן את הנקודות החיצוניות שיש בו, לגלות את אותה נקודה פנימית. וזהו הענין של עבד עברי. הוא עובד שש שנים, כי בכל דבר בעולם יש ששה צדדים (ימין שמאל למעלה למטה קדימה אחורה), ובפנים יש את הנקודה האמצעית הנקראת בזהר "היכל הקודש באמצע", הקדושה האמצעית. עבד עברי עובר דרך ו' קצוות החיצוניות וע"י שת"קן אותם בעבודתו, הוא מגיע להיכל הקודש באמצע ויוצא לחרות בשנה השביעית.

ומוסיף השם משמואל שהנרצע שלא הגיע לתיקון, עליו להמתין ליובל, שאז בא הגילוי הגמור של חרות בעולם, וגם מי שרחוק יותר, מתגלה בו נקודת החרות. כל יסוד עבד עברי הוא הגילוי שעם ישראל שייך לנקודת החרות. ולפעמים אדם צריך לעבור דרך מהלכים שונים שעל ידם יגיע לנקודת החרות. ובאמת איזו עבירה אדם נמכר בגללה לע"ע - גניבה, ומדוע לא גזילה או מזיק? אלא שגניבה היא בסתר, כלומר מראה בעצמו שיש לו את בחינת ההסתר, רק שמשתמש בה בצורה לא נכונה, וע"י תהליך העבדות תגיע אותה נקודה לתיקונה.

דף טו

שעבודא דר"נ בהענקה

ת"ק דורש "לו ולא למוכר עצמו", למעט מהענקה. ר"א סובר שמעניקים גם למוכר עצמו, והוא דורש מהמילה "לו" למעט כאשר העבד חייב כסף לבע"ח, שהיינו סבורים שיתן האדון את ההענקה לבעל חוב מדין שעבודא דר"נ, ועל כן דריש "לו ולא לבעל חוב". ות"ק שחולק על ר"א ודורש "לו ולא למוכר עצמו" אינו סובר כלל שעבודא דר"נ ואין הפסוק נצרך לדורש "לו ולא לבע"ח".

הש"ך (חו"מ סי' פו סוס"ק ג) מביא מה שהקשו על הרמב"ם שפסק (פ"ג מעבדים ה"ב) כת"ק דמוכר עצמו אין מעניקין לו, ובפ"ב מהלכות מלוה (ה"ו) פסק כר' נתן, והרי בסוגיין אמרינן דת"ק לא ס"ל כר' נתן. והאריך בזה. ובסוף דבריו מיישב דמה שאמרו בגמ' שת"ק לא סובר שעבודא דר"נ, אינו לגמרי, אלא רק במקום של ענין צדקה כגון מעשר שני ושאר צדקה, והדבר ידוע בהענקה

הוא מדין צדקה כדמשמע בקרא ובגמ'. עכ"ד.

ובשיעורי רבי שמואל (אות קסו) הוכיח כן לפי גירסת הגר"א בסוגיין שמחך מאי דפריך יורשיו אמאי לא, שכיר קרייה רחמנא וכו', ולגירסתו הא דממעטינן לו ולא ליורשיו קיימא במסקנא, וכ"ה בספרי פרשת ראה, ולפי"ז מוכח דהענקה לא הוי חוב ממון, דאם הוי חוב ממון הרי כבר זכה העבד בחוב ואמאי לא יורישנו כאשר ממון, ועל כרחך דהוי מצוה גרידא ואהא ילפינן דהמצוה היא רק לו אבל ליורשיו ליכא מצוה.

וכהשמך ישיר לזה מביא התפארת שלמה (תחילת פרשת ואתחנן) את דברי רש"י שצדיקים אפילו שיכולים ליטול מכוח מעשיהם הטובים, אינם מבקשים אלא מתנת חינם. וביאר ע"פ דברי הזהר (נשא דף קכב, ב) שכאשר עם ישראל מקבל השפעות מלמעלה,

מגיעים כוחות הרע ומבקשים לינק מאותו שפע, מכוח זה שישאל הם בעלי חוב לאותם חיצונים מפני החטאים. שהחוטא צריך כביכול לשלם לכוחות הרע. וזהו ביאור הפסוק: ותתן טרף לביתה, שהקב"ה נותן את ההשפעה לעם ישראל ואינו נותן לחיצונים את השפע.

נמצא שכוחות הרע באים ליטול את השפע מכוח "שעבודא דר"נ". ולכאורה הם צודקים, אלא שמה שמגיע בגדר צדקה אין עליו שעבודא דר"נ, וכמו שכתב הש"ך, וזהו שכתב רש"י שהצדיקים מבקשים מתנת חינם, שבכך לא יוכלו הבעלי חובות החיצוניים ליטול את חובם מהשפע.

ונפלא הדבר שיש כאן בסוגיית חיבור ברור של פנימיות בתוך המהלך של לומדות.

דף טז

עבד עברי גופו קנוי

גופו של עבד עברי קנוי לאדון. אמנם לא כמו עבד כנעני שקנוי לגמרי, אבל מ"מ חיוביו נובעים מהגדרתו כ'עבד'.

בחידושי הגר"ח מבריסק על הש"ס מובא בשם בנו הגרי"ז, שכל הדינים שנוגעים לעבד הכל מגיע מהעובדה שהוא 'עבד' - כיון שהוא עבד, מעשי ידיו לאדון. כיון שהוא עבד האדון מוסר לו שפחה כנענית. כל הענינים הפרטיים נובעים מהשם 'עבד' הכללי.

בגליוני הש"ס מפנה לספר קרבן חגיגה (סי' מט), שכתב כדלהלן.

רש"י בתחילת פרשת משפטים עומד על הפסוק "כי תקנה עבד עברי", שאפשר לפרש ב' אופנים: א) עבד שהוא עברי. ב) עבד של עברי, והעבד עצמו הוא כנעני. וכיון שבפסוק נאמר "כי ימכר לך אחיך העברי", ושם הכוונה שהעבד הוא עברי, כך גם בפסוק "כי תקנה עבד עברי".

מפרשי רש"י מקשים לפי זה מדוע נאמר "כי תקנה עבד עברי", די היה לכתוב "כי תקנה עברי". והרא"ם מיישב שבא הפסוק לומר שאפשר לכנות אותו אדם בשם 'עבד' ואינו ביוון. המהר"ל בגור אריה מיישב שבאים לומר שאסור למכור עצמו כדלקמן "כי לי בני ישראל עבדים, ולא עבדים לעבדים", לכן קוראים לו בשם עבד להודיע שיש כאן איסור.

בקרבת חגיגה מיישב ע"פ הגמ' כאן, שבאמת מה המקור שעבד עברי גופו קנוי, מהפסוק הנ"ל, "כי תקנה עבד עברי", שכל פרטי דיני עבד נובעים מהיותו "עבד", ועל דרך הגרי"ז.

ודבר זה מתחבר יפה לדברי הבית הלוי (דרוש י"ז) שמקשה איך עם ישראל אמר "נעשה ונשמע", הרי אין אדם יכול להתחייב בדבר שאינו קצוב. מיישב הביה"ל שאמנם א"א להתחייב בלי קצבה, אבל למכור עצמו לעבד אפשר

הגם שאין קצבה לחובותיו לאדון. שאין הקנין נעשה ביחס לחיובים, אלא ביחס ל'שם עבד', והחיובים ממילא באים. והן הן דברי הגרי"ז והקרובן חגיגה.

דף יז-א

העניקה נתברך הבית בגללו

גם אם לא נתברך הבית בגללו, צריך להעניק לעבד.

השפת אמת (ראה תרנ"ט) מביא מתנא דבי אליהו רבא (פרק כב) "והלך הדברים ק", ומה אם רשעים שנמכרים בגנבתם אומר הכותב העניק תעניק לו, צדיקי עולם שעושים רצונו של מקום בכל יום, על אחת כמה וכמה". ומוכח מהמשך המדרש שמדובר על שכר צדיקים לעוה"ב. ומבאר שזה עניין נתברך הבית בגללו המוזכר כאן, שגם אם לא נתברך הבית בגללו מ"מ יש העניקה - שכר לעת"ל.

באמרי אמת (סוכות ליל א' תרפ"ז) מבאר שענין "נתברך הבית" או "לא נתברך הבית", לפי מהלך השפת אמת, הוא, שאפילו אם האדם לא פעל בעולם הרבה, מ"מ כל אדם נשלח לעוה"ז לעשות משהו, ועל זה יקבל שכרו. ומתחבר למה שהבאנו בעבר מהמקובלים אודות "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו", דלא קאי רק על חפצי העולם אלא כל פעולה בעולם מביאה לכבוד שמים. כל אדם שנמצא בעוה"ז מרבה כבוד שמיים, ומקיים באיזה אופן את שליחות המקום.

כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, והיינו שכולם יקבלו "העניקה", גם אם לא נתברך הבית בגללם.

וכן בספר הזוהר משווים את העבד שמשתחרר ומקבל העניקה, לאדם שעובד את ה' שמקבל שכר מה'.

ומסיים השפת אמת, דכל שבת היא מעין עוה"ב, ויש נשמה יתירה שכל אחד מקבל כפי עבודתו, והיינו שכל אדם מקבל 'העניקה' בשבת, מעין עוה"ב.

דף יז-ב

אין רוח חכמים נוחה הימנו

הלווה מגר ומת הגר, אין חייב להחזיר לבנו הגר, לא מד"ת ולא מד"ס. והיינו שבשלמא כשיש גר בן גוי, יש חשש שמא יחזור לסורו, אך כשהאב הוא ג"כ גר, אין חשש שיחזור לסורו.

וממשיכה הגמ' שאם החזיר לאותו הגר אין רוח חכמים נוחה הימנו. רש"י לומד שאין הכוונה שעשה דבר לא ראוי, אלא שלא הרוויח כלום. והתוס' להלן יח. מבאר שיש כאן חשש שאם יחזיר לו הלוואה יראה כיהודי, ויבואו לסמוך על הייבום שלו.

בגליוני הש"ס כתב שלולי פירוש רש"י ותוס' היה נראה לו טעם אחר. ולבאר את עומק חידושו העצום נפתח בהקדמה קצרה. החת"ס (ע"ז סד, א) כתב שנתקשה כל ימיו מה המקור להנחה הרווחת בגמ' דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ומותר בבתו ואחותו.

המשך חכמה פרשת ואתחנן (ה, כז) מבאר שהמקור הוא מהפסוק "שובו לכם לאהליכם" והרי רבים מישראל היו נשואים לנשים שאסורות להם, כדוגמת עמרם שנשא יוכבד דודתו, ואיך הותרו לחזור לנשותיהם. אלא בע"כ שמעמד הר סיני נחשב גירות (וכמב' ביבמות שלומדים משם דיני גירות), ועל כן מותרים בנשותיהן שכקטן שנולד דמו.

ויצוין שדברי המשך חכמה הללו נסתרים מדברי המהר"ל המפורסמים (שהובאו בהקדמה לשב שמעתתא), דנקט בגור אריה (פרשת ויגשמו, י אותה) שבמעמד הר סיני אין גדר של "כקטן שנולד" (ובאמת מצינו שהעם היו בוכים למשפחותיהם, על עסקי עריות), ואע"פ שנחשב כגירות, מ"מ לא הוי כקטן שנולד. והטעם כיון שהיתה הגירות בעל כרחם. והאחרונים (אפיריון, כלי חמדה) דנו בדבריו.

עכ"פ מובאר במהר"ל להיפך מדברי המשך חכמה, וא"כ מה המקור ל'כקטן

שנולד'.

מבאר הגליוני הש"ס, המקור הוא מהכתוב "ואבדיל אתכם מן העמים", מכאן למדנו שחייבת להיות הבדלה גמורה בין ישראל לעמים, על כן שכשאדם נהפך להיות ישראל, מוכרח שתיפסק כל מציאות הגויות שלו, שכן לא שייך שתהיה גויות בתוך ישראל. ואם יש גר שיש בו שייכות למשפחתו הגויה, הרי שבתוך עם ישראל יש תערובת גויות.

[ושמעתי מבן דודי הרה"ג בצלאל רודינסקי שליט"א שחידוש זה גם מביא רבי מנחם זמבה בספרו זרע אברהם, והוסיף שם דממילא מובן מה שכתב המהר"ל שעם ישראל בהר סיני אינם כקטן שנולד, שכיון שכל עניין הלידה הוא מדין ואבדיל אתעם מן העמים, אם העם כולו התגייר אין דין זה שייך. ודפח"ח].

ובכך מפרש את הגמ' כאן, דהמחזיר את ההלוואה לגר, מתעלם מכך שכקטן שנולד דמי, ובכך מבטל את ההפרדה הגמורה בין ישראל לעמים, ועל כן אין רוח חכמים נוחה הימנו.

דף יח

ישראל קודם מתן תורה

ישראל יורש את אביו דבר תורה, שנאמר "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר". ודוחה הגמ' "דילמא ישראל מומר שאני". [ונזכיר את דברי מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, שעשיו היה המומר היחיד שיצא בכך מכלל ישראל].

הרמב"ן (סוף פרשת אמור) מביא שחכמי הצרפתים אמרו שקודם מתן תורה היה דין ישראל כגוי. והרמב"ן חולק עליהם ונוקט שמאז שבא אברהם בברית נחשבו בכלל ישראל ובגויים לא יתחשבו, והביא ראיה מסוגיין, שעשיו נחשב מומר.

ובפרשת דרכים (דרוש א) האריך בענין זה האם האבות היה להם דין ישראל או בני נח, וכתב שלדעתו ההוכחה שכתב הרמב"ן היא ראייה חותכת. וראיה נוספת, מכך שאברהם קנה את א"י בחזקה, וגוי אינו קונה בחזקה.

ויש להבין מה יענו חכמי הצרפתים על ראייה זו. וכן התוס' בניזיר דף נ"ד מסכים עם שיטה זו.

והמהלך המוסכם באחרונים הוא שבוודאי היה להם דין ישראל מסויים קודם מ"ת, אלא שאחרי מ"ת עלו לדרגה יותר גבוהה של ישראל.

הגרי"ז בפרשת לך לך (טז, ה) כתב שבוודאי היה עליהם שם ישראל מאז אברהם, אך לא נצטוו במצוות. וזה הביאור שאברהם קיים את כל התורה כולה, כולל מצוות שבת. ואף שכן נח ששבת חייב מיתה, מ"מ האבות היו כבר בגדר ישראל, הגם שלא נצטוו.

ושמעתי בשם הג"ר אריאב עוזר שליט"א להגדיר שהיה להם 'שם' ישראל אך בלי 'קדושת' ישראל.

רבי צדוק הכהן (מחשבת הרוץ אות יט) כתב באופן אחר קצת, ששם ישראל ה'חיוב' קיבלו במתן תורה, וקודם שיצאו ממצרים אמנם יצאו מכלל אוה"ע אך לכלל ישראל לא באו.

נמצא שכו"ע לא פליגי שעם ישראל התחיל באברהם אבינו והגיעו להשלמתם במתן תורה, אלא שלחכמי הצרפתים לא היה זה בגדר ישראל גמור, אלא 'שייכות' לישראל, ולרמב"ן היו כבר בגדר ישראל אלא שעדיין לא הגיעו לקדושה הגמורה עד מתן תורה.

ולפי"ז מיושב מה שאמרו בגמ' כאן שגם קודם מתן תורה היה גדר של "ישראל מומר".

דף יט

מתנה על מש"כ בתורה

המוכר את בתו והתנה ע"מ שלא יוכל ליעד, שיטת חכמים שיכול ליעד,

אך אם כן נמצא שאת העבירה עשה פעם אחת, והכיצד זה שלא שב בתשובה נחשב ששנה בחטא.

ונראה בהקדם מה שכתב רבי אלחנן וסרמן בקובץ מאמרים (סי' ג) אודות דברי המוסילת ישרים (פרק ד) דלפי שורת הדין לא יתכן לשוב בתשובה דאין יעקור מה שכבר עשה. וקשה דהלא מצינו בתורה על הראשונות שמוחק את מצוותיו, ומדוע יגרע התורה על עוונותיו.

וביאר דבכל מצוה יש שני חלקים, א) תועלת ותיקון הנעשים מהמצווה, שבגללם ציווה הקב"ה לעשות את המצוה. ב) קיום ציווי ה' ואזהרתו. וכנגד זה יש בעבירה שני חלקים, האחד הוא הקלקול מגוף העבירה, והשני הוא מה שעבר אמימרא דרחמנא.

ומעתה כל מה דאמרין בתורה על הראשונות שאיבד מצוותיו, היינו בחלק השני, מה שקיים ציווי ה' שעיי"ז נוצר לו קשר ועיי"ז התהייה מנתק את הקשר. אבל התיקון שנעשה מכל מצוה שקיים, זה לא נאבד כלל עיי"ז חרטתו. וכן הוא לענין עבירה, שהחרטה מועלת לעקור מה שעבר על ציווי ה' אבל הקלקול וההפסד שיצא מהמעשה, איך יעקור, ורק לפני משורת הדין נמחק העוון לגמרי עיי"ז תשובה.

למחוק את עצם המעשה, זהו חידוש גדול של 'תשובה'. ומה שכתוב בגמ' בתורה על הראשונות, אין זה מחיקת עצם המעשה, אלא שמאבד את הקשר להקב"ה שנוצר. וכן העושה עבירה ומתחרט עליה, מבטל את הריחוק. ולא זה החידוש של תשובה שמדבר עליו המס"י.

ונשוב לדברי הגמ' כאן, אדם שעשה עבירה מנתק את הקשר עם הקב"ה, שהותר הקשר כדברי האבני נור, ואם עדיין לא עושה תשובה הוא ממשיך לנתק את הקשר. זה הפירוש 'שנה בה'. אדם שנמצא בריחוק מה', אם לא חוזר ומחבר את הריחוק ההוא, יותר ויותר ניתר הקשר. נעשית לו כהיתר. אפילו אם לא עשה את העבירה שוב, עצם זה שלא עשה תשובה, ועומד במרדו, אם לא יחזור לחבר את הקשר, הקשר הולך ומתנתק יותר ויותר.

חוץ מתשובת המשקל על כל עבירה, יש את עבודת החיבור חזרה להקב"ה, וזכינו ללמוד דברים אלה זמן התשובה בחודש אלול.

דף כ-ב

דרשינהו כסיני

בפסוק אחד כתוב "מכסף מקנתו", שמעריכים את העבד ע"פ מה שהיה שוה בזמן הקנייה. ומצד שני כתוב "כפי שניו", שמעריכים אותו כפי ערכו בזמן הפדיון. וההכרעה היא שהולכים לקולתו של העבד.

אמר אב"י הריני כבן עזאי בשוקא דטבריא, ושאל אותו חכם אחד, מדוע דורשים את הכל לקולא ולא לחומרא. אב"י ניסה להשיב, ודחאוהו. עד שהובא תירוצו של ר"ב יצחק, שלשון הפסוק "בשנים" מורה על כך שיש לילך לקולא. ואמר רב יוסף שרנב"י דרשינהו כסיני.

בסוף ברכות מובא דיון מי גדול ממי, סיני או עוקר הרים. רבה היה עוקר הרים ורב יוסף היה סיני, והנידון היה את מי למנות כראש ישיבה. ושלתו מתם דסיני עדיף דהכל צריכין למרי חטיא.

אב"י בא להשיב והכריז שהוא כבן עזאי, שהיה חריף. ואב"י ניסה לענות ע"פ דרשת "עמך במאכל עמך במשתה" אלמא דעבד מאד חשוב. אך הגמ' דחתה את תירוצו, עד שבא רנב"י והראה את התירוץ מתוך המילים של הפסוק. כלומר מתוך דקדוק בגוף הידיעה עצמה, וזה מעלה של סיני.

רב יוסף שהוא סיני העריך את מעלת תירוצו של רנב"י שהולך בדרך ה'סיני', על פני נסיונו של אב"י בדרך החריפות בגדר 'עוקר הרים'. ועל כן שיבא את רנב"י ואמר: דרשינהו כסיני, סיני דוקא.

מפני שהתנה על מש"כ בתורה, ובראשונים ובאחרונים מובאים כמה טעמים מדוע המתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל.

התוס' בכתובות (נו, א ד"ה הרי) ביארו שכל תנאי נלמד מבני גד ובני ראובן, והחידוש הוא שתנאי יכול לבטל את המעשה.

ולבאר יותר נוסף מה ששמעתי. הנה בני גד ובני ראובן באו להוסיף על העיקר שיש לעם ישראל. עיקר ירושתנו הוא ארץ ישראל, בני גד ובני ראובן בקשו להוסיף את עבר הירדן על א"י. מבואר ברש"י (דברים לג, כא) שהטעם שרצו את עבר הירדן, משום ששם קבור משה רבינו "חלקת מחוקק ספון". ובעיקר טעם קבורת משה בעבר הירדן, איתא בזוהר (תרומה קנז, א) כדי להביא את דור המדבר בחזרה לא"י. דור המדבר לא אמורים להכנס לא"י, אבל יש אפשרות שהם יבואו ע"י משה רבינו, שכשהוא יקום יביא איתו את כל דורו. כלומר הוא מוסיף את החלק הזה בעם ישראל, על העיקר.

זו הנקודה שלומדים תנאים מבני גד וראובן. עיקר התורה הוא דברים ברורים - כן או לא. דבר שתלוי בתנאי הוא לא חלק מהסדרים הרגילים. בני גד וראובן מוסיפים עוד נקודות שעומדות באמצע, אינם שייכים לעיקר התורה, אלא מוסיפים לתורה.

בשל"ה (במדבר, תורה אור ז) מובא שמבני גד וראובן לומדים את ענין התשובה. וביאור דבריו, שהתשובה היא להשיב לתורה דברים שהודחו החוצה. עד כדי כך שבתשובה מאהבה זדונות נעשות לו זכויות. השב לוקח דבר שמחוץ לגדרים ומכניס בחזרה לגדרים.

מעתה מבואר היטב שכוחם של ב"ג וב"ר הוא רק להוסיף על התורה ולא לגרע (וזה מה שגוער בהם משה רבינו "האחיכם יצאו למלחמה ואתם תשבו פה", כלומר שהם לא יכולים להיפטר ולהיגרע מחיובם) ומובן שלא ניתן להיות "מתנה על מה שכתוב בתורה".

דף כ-א

הותרה לו

בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית וכו'... כדבר הונא דאמר עבר עבירה ושנה בה הותרה לו, הותרה ס"ד, אלא נעשית לו כהיתר. וצריך להבין את הס"ד.

כתב בבית האוצר (ח"א כלל קעט) "בזכרוננו שראיתי מובא בשם הרמ"ע מפאנו ז"ל דכל היכא דאמר הש"ס 'אלא אימא' אין הכוונה שחוזר בו ממאמר הראשון, רק הכוונה שמאמר השני הוא רק מפרש את המאמר הראשון, ומאמר הראשון לעולם במקומו עומד. ופירש בזה הך דעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו... והכוונה דצד התנגדות הקדושה הוא סתים בפני הנשמה הישראלית ורק ע"י הרגל החטא חלילה נפתח ונותר לו הצד ההוא בבחינה המת"יחסת לעבירה ההיא, כטעם בא ליטמא פותחין לו, וזהו הותרה לו, שמתחילה היתה העבירה ובחינתה סתומה לפניו, ואח"כ הותרה ונפתחה, ובהיותה נפתחת ממילא נעשית לו כהיתר".

בשם משמואל (יתרו תרע"ו) מביא מאביו האבנ"ז שביאר הגמ' כאן דהיות שישראל נקשרין בקשר אמיץ לאביהם שבשמים, וכשאדם עובר עבירה נחלש חבל הכוסף, וכאשר שנה בה הותר הקשר, וזה רמז באמרו הותרה לו, כלומר הותר הקשר.

ודברי האבנ"ז מתחברים היטב לסוגיא, ונקדים: כמה שמתואר בגמ' שאדם עושה סחורה בפירות שביעית ואח"כ מוכר את מטלטליו וכשאינו מרגיש ממשיך ומוכר את הקרקעות וכו', יש להבין במאי עסקינן. האם הפירוש שממשיך לאורך כל הדרך ומוכר עוד ועוד פירות שביעית. אין משמע כן שהרי מסופר שמרוב עניות מוכר את מטלטליו וקרקעותיו ואת בתו, ואטו ממשיך יחד עם זה למכור פירות. ועוד שמסתמא מכירת פירות שביעית אינה אלא שנה אחת. אלא בהכרח כמו שמבואר ברש"י ומהרש"א, ש"לא הרגיש" היינו שלא שב בתשובה.